

๒ ขอมูล

พืชพรรณสมุนไพรและสมุนไพร ในท้องถิ่น
รวมทั้งภูมิปัญญาท้องถิ่น ตลอดจนวัฒนธรรมต่างๆ
ที่เกี่ยวข้องกับการใช้สมุนไพร
ในเขตพื้นที่เทศบาลตำบลท่าพระ

เทศบาลตำบลท่าพระ ตำบลท่าพระ
อำเภอเมืองขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น

บทนำ

ภูมิปัญญาเกี่ยวกับการใช้สมุนไพรพื้นบ้านในการดูแลสุขภาพ นับเป็นความรู้ ความคิด ความเชื่อที่ท้องถิ่นได้สั่งสมและสืบทอดต่อกันมา โดยเรียนรู้มาจากรุ่นปู่ ย่า ตา ยาย สู่รุ่นลูก หลานและญาติพี่น้อง โดยผ่าน วิธีการหลายอย่าง เช่น การอนุรักษ์ ฟื้นฟู การประยุกต์ และการสร้างใหม่ ทำให้ความรู้เหล่านี้เกิดประโยชน์แก่สังคมปัจจุบัน ทั้งนี้ความเฉลียวฉลาด ในการใช้สมุนไพรพื้นบ้านของคนรุ่นปู่ ย่า ตายาย หรือบรรพบุรุษจึงนับเป็น เครื่องมือที่สำคัญยิ่งในการป้องกันและแก้ปัญหาสุขภาพของสมาชิกใน ชุมชนได้เป็นอย่างดี ซึ่งผู้คนสมัยก่อนพึ่งพาอาศัยธรรมชาติแทบทุกด้าน ตั้งแต่อาหารการกิน เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย และยารักษาโรค ทั้งนี้พืช สมุนไพรเป็นผลผลิตจากธรรมชาติที่มนุษย์รู้จักนำมาใช้เป็นประโยชน์ใน การรักษาโรคร้ายไข้เจ็บตั้งแต่โบราณกาล

ดังนั้นการใช้สมุนไพรพื้นบ้านจึงถือเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ล้ำค่าของสังคมไทยที่เกิดจากความสามารถจำแนกแยกแยะฤทธิ์และสรรพคุณของสมุนไพรจากธรรมชาติเพื่อใช้ใน การเยียวยารักษาความเจ็บป่วย นอกจากนี้สมุนไพรยังถูกใช้เป็นอาหารเสริม สำหรับคนทั่วไปที่มีสุขภาพปกติ เพื่อทำให้เกิดสมดุลของการทำงานของ ร่างกายเสริมภูมิต้านทานและป้องกันโรคบางชนิดได้ด้วย

ภูมิปัญญาการใช้สมุนไพรพื้นบ้านในการดูแลสุขภาพ หมายถึง องค์ความรู้อันเกิดผลจากประสบการณ์การทดลองศึกษากันมาอย่างต่อเนื่อง ถ่ายทอดเป็นมรดกทางวัฒนธรรม ทั้งที่เป็นนามธรรมและรูปธรรม

เกี่ยวกับการใช้สมุนไพรพื้นบ้าน ในที่นี้ ได้แก่ พืชวัตถุหรือพืชพรรณไม้ต่าง ๆ ในท้องถิ่นนั้น ๆ ที่นำมาใช้ในการปรุงหรือประกอบเป็นยารักษาโรค สำหรับใช้ในการดูแลสุขภาพ เพื่อรักษาหรือบรรเทาอาการท้องอืด ท้องเฟ้อ ท้องผูก ท้องเสีย ถ่ายพยาธิ เป็นไข้ ไอ อาการแก้ปวดเมื่อย (ยากษัย เส้น) ขับปัสสาวะ บรรเทาโรคผิวหนัง ทวารหนัก ผื่นคันตามผิวหนัง กลาก เคลื่อน หิด ฟ แผลทั่วไป แผลไฟไหม้ แผลงัดต่อย เจ็บคอ ลื่นเป็นฝ้า และ เพื่อบำรุงร่างกายหรือบำรุงโลหิต

เทศบาลตำบลท่าพระ จึงได้จัดทำข้อมูลพืชพรรณสมุนไพรไทยและสมุนไพรในท้องถิ่นรวมทั้งภูมิปัญญาท้องถิ่นตลอดจนวัฒนธรรมต่างๆที่เกี่ยวข้องกับการใช้สมุนไพรในพื้นที่เทศบาลตำบลท่าพระ ตำบลท่าพระ อำเภอเมืองขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น ขึ้น เพื่อเป็นฐานข้อมูลการดำเนินงานต่อไป

กองการศึกษา เทศบาลตำบลท่าพระ

สมุนไพรพื้นบ้านแก้ท้องอืด ท้องเฟ้อ อាកารจุลเสียด แน่นท้อง กะเพรา

กะเพราแดง

กะเพราขาว

ชื่อพื้นเมือง : กะเพรา (ไทย) มะเรี่ยะเปรอว (เขมร) ผละเพรา (กฺวย) ผักอีตุไทย (ลาว)

ชื่อวิทยาศาสตร์ : *Ocimum sanctum* Linn.

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์ : เป็นพืชล้มลุกขนาดเล็ก สูงประมาณ ๓๐-๖๐ ซม. ลำต้นและกิ่งก้านเป็นรูปสี่เหลี่ยม โคนต้นเป็นไม้เนื้อแข็ง ยอดเป็นไม้เนื้ออ่อน มีขนอ่อนปกคลุมทั่วไป ใบเป็นใบเดี่ยว ออกตรงกันข้าม รูปรียาว ขอบใบเรียบหรือหยักเป็นซี่ฟัน หลายใบแหลม เนื้อใบบางและนุ่ม แผ่นใบมีขน ดอกออกรวมกันเป็นช่อบริเวณปลายยอด และปลายกิ่ง ประกอบด้วยดอกย่อยเล็ก ๆ ออกเป็นวงรอบช่อเป็นชั้น ๆ กลีบดอกสีขาวหรือขาวปนม่วงแดง เมล็ดเป็นรูปไข่ขนาดเล็ก สีน้ำตาล มีจุดสีเข้ม เมื่อนำไปแช่น้ำเปลือกหุ้มเมล็ดจะพองออกเป็นเมือก ในประเทศไทยพบกะเพราอยู่ ๓ พันธุ์ คือ *กะเพราขาว* มีใบสีเขียวอ่อน ก้านสีเขียว กลีบดอกสีขาว *กะเพราแดง* กิ่งและก้านมีสีเขียวอมแดง ดอกสีขาวหรือขาวปนม่วง ต้นและใบมีขนาดใหญ่กว่ากะเพราขาวเล็กน้อย และ*กะเพราลูกผสม* ใบเป็นสีม่วงแดงอมเขียวหรือสีม่วงแดง

ส่วนที่ใช้ : ใบ ทั้งต้น

สรรพคุณ : มีรสเผ็ด ฉุน ขม จึงช่วยย่อยอาหาร แก้ปวดท้อง แก้อืด ช่วยย่อยและขับลม โดยกะเพรามีอยู่ ๒ ชนิด คือ กะเพราแดงกับกะเพราขาว ที่นิยมนำมาใช้ทำยาคือกะเพราแดงเพราะมีน้ำมันหอมระเหยมากกว่า จึงมีกลิ่นฉุนกว่า

วิธีใช้ : ใช้ใบและยอด ๑ กำมือ โดยน้ำหนักสดประมาณ ๒๕ กรัม หรือแห้งประมาณ ๔ กรัม นามาต้มเอาน้ำดื่มเป็นยาขับลมและเหมาะสมสำหรับนำไปเป็นส่วนประกอบในอาหารเพื่อช่วยลดอาการท้องอืดเฟ้อ

ข้อควรระวัง : กะเพราไม่ควรใช้ในคนท้อง และในหญิงที่ให้นมบุตร

ข่า

เหง้าข่า

ชื่อพื้นเมือง : ข่า (ไทย) รันแดง (เขมร) ต้มเรียง (กูย) ข่า (ลาว)

ชื่อวิทยาศาสตร์ : *Alpinia galanga* Sw.

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์ : ข่าเป็นพืชล้มลุก อายุหลายปี ลำต้นแท้เป็นหัวอยู่ใต้ดิน มีลักษณะเป็นข้อและปล้อง หัวอ่อนสีขาว เมื่อแก่เป็นสีเหลือง ก้านและใบอยู่เหนือดิน สูงประมาณ ๑-๒ เมตร ลำต้นที่เห็นเป็นลำต้นเทียม เกิดจากกาบใบหุ้มซ้อนกัน ใบสีเขียวเข้ม รูปไข่ยาวรี ขอบขนานปลายแหลม ออกแบบสลับ ดอกออกเป็นช่อที่ยอด ก้านดอกยาวมีขน ดอกย่อยขนาดเล็กสีชมพูหรือสีขาวอมม่วงแดง ผลรี เปลือกสีแดงอมส้ม เมื่อแก่เป็นสีดำขนาดประมาณ ๑ ซม. มีเมล็ดอยู่ข้างใน

ส่วนที่ใช้ : เหง้าสดหรือแห้ง

สรรพคุณ : เป็นยาบรรเทาอาการท้องอืด ท้องเฟ้อ จุกเสียด และแน่นท้อง และช่วยให้เจริญอาหาร

วิธีใช้ : ใช้เหง้าสดหรือแห้ง ขนาดหัวแม่มือ (สดใช้ ๕ กรัม แห้ง ๒ กรัม) ต้มเอาน้ำดื่ม หรือตำให้แหลกเติมน้ำหรือน้ำปูนใส ต้มครั้งละครึ่งถ้วยแก้ว นอกจากใช้เป็นยารับประทานแล้ว ข่ายังสามารถใช้เป็นยาทาภายนอกเพื่อรักษาเชื้อราจากพวกกลากเกลื้อนได้ดี โดยใช้เหง้าสด ตำผสมกับ เหล้าโรง (คือเหล้าที่มีความเข้มข้นของเอทิลแอลกอฮอล์ประมาณ ๒๘ ดีกรี หรือ ๔๐ ดีกรี โดยทั่วไปเรียก เหล้าขาว) ทาบริเวณที่เป็นเพื่อฆ่าเชื้อรา

วิธีใช้ : รับประทานสดพร้อมอาหารวันละ ๓ เวลา หรือใช้เหง้าสดขนาดนิ้วหัวแม่มือฝานต้มกับน้ำทาเป็นน้ำขิงรับประทาน หรือใช้ผงขิงแห้งชงน้ำดื่ม

หากต้องการป้องกันอาเจียน ให้ใช้ขิงสด ๓๐ กรัม หรือประมาณ ๗ แฉ่น สับให้ละเอียด ต้มดื่มขณะท้องว่างหรือก่อนเดินทางครึ่งชั่วโมง หรืออมขิงไว้เมื่อมีอาการ

ข้อควรระวัง : ๑. หญิงมีครรภ์ไม่ควรรับประทานมาก เพราะในทางการแพทย์ตะวันออกจัดว่าขิงเป็นยาร้อน อาจทำให้แท้งได้]

๒. การรับประทานขิงในปริมาณมาก อาจเกิดอาการหัวใจเต้นไม่ปกติ เนื่องจากขิงมีฤทธิ์กดประสาทส่วนกลาง

๓. ไม่ควรใช้ขิงในผู้ที่มีนิ่วในถุงน้ำดี เนื่องจากขิงมีฤทธิ์ขับน้ำดี หากจะใช้ควรระมัดระวัง และอยู่ในความดูแลของแพทย์

ขมิ้น

เหง้าขมิ้น

ชื่อพื้นเมือง : ขมิ้น (ไทย) ระมีต (เขมร) ละหมัด ปลือ, กะหมัด (กวย) ขี้หมื่น (ลาว)

ชื่อวิทยาศาสตร์ : *Curcuma longa* Linn.

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์ : เป็นพืชล้มลุก มีเหง้าอยู่ใต้ดิน วงศ์เดียวกับขิงและข่า เนื้อในของเหง้ามี ๒ ชนิด คือ สีเหลืองเข้มจนถึงสีแสดจัด และสีขาว มีกลิ่นหอมเฉพาะตัว เหง้าแต่ละเหง้าจะมีแง่งเล็ก ๆ เท่านั้นเมื่อแตกออกเป็นแขนง ตามแง่งจะมีตาที่พร้อมจะแตกออกเป็นลำต้นและใบ ลำต้นที่อยู่เหนือพื้นดินมีความสูงประมาณ ๓๐-๘๐ ซม. มีลักษณะเป็นกาบใบซ้อนทับกันเป็นชั้น ๆ จากโคนถึงปลาย ใบเรียวยาวปลายแหลมคล้ายใบดอกพุทธรักษา ดอกออกเป็นช่อ ก้านช่อแทงจากเหง้าตรงบริเวณกลางระหว่างใบคู่ในสุด ดอกเป็นรูปทรงกระบอก มีสีขาวแถบคาดเหลือง และมีกลีบประดับสีขาวหรือเขียว

ส่วนที่ใช้ : เหง้าสด และผงแห้ง

สรรพคุณ : รักษาโรคท้องอืด ท้องเฟ้อ และแผลในกระเพาะอาหาร ฤทธิ์แก้ท้องอืดเกิดจากน้ำมันหอมระเหย เคอร์คิวมินและสารอื่น ๆ อีกหลายชนิด

วิธีใช้ : ล้างเหง้าให้สะอาด หั่นเป็นชิ้นบาง ๆ ตากแดด บดให้ละเอียดผสมกับน้ำผึ้ง ปั้นเป็นเม็ดรับประทาน ๒-๓ เม็ด หรือนำผงขมิ้นใส่ในอาหารรับประทานเป็นประจำ

ข้อควรระวัง : หากรับประทานขมิ้นแล้วท้องเสีย ให้หยุดยาและเปลี่ยนไปใช้อื่น

มะขาม

ฝักมะขาม

เนื้อฝักมะขามแก่

ชื่อพื้นเมือง : มะขาม (ไทย) อาปิล (เขมร) ไปลแมล (กวย) บักขาม (ลาว)

ชื่อวิทยาศาสตร์ : *Tamarindus indica* Linn.

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์ : เป็นไม้ยืนต้นขนาดกลางถึงขนาดใหญ่ เปลือกต้นสีเทาแกมน้ำตาล ใบเป็นใบรวม ออกเป็นคู่ ใบย่อยเป็นรูปขอบขนาน ดอกออกเป็นช่อเล็ก ๆ ที่ปลายกิ่ง แต่ละดอกมีกลีบรองดอกสีเหลืองอ่อน มีจุดประสีแดงอยู่ตรงกลางดอก ฝักมะขามแบ่งเป็นข้อ ๆ ฝักอ่อนสีเขียวเข้ม เนื้อสีเขียวอ่อนติดเปลือก มะขามที่เกือบสุกมีสีเหลืองปนน้ำตาล เมื่อสุกเต็มที่มีสีน้ำตาลเข้ม เมล็ดค่อนข้างกลม สีดำและสีน้ำตาลเข้ม ซึ่งมะขามจะมี ๒ ชนิดคือ มะขามเปรี้ยว และมะขามหวาน

ส่วนที่ใช้ : เนื้อฝักแก่

สรรพคุณ : มะขามมีกรดอินทรีย์ทำให้มีฤทธิ์ระบาย ลดความร้อนของร่างกาย ขับเสมหะ

วิธีใช้ : ใช้มะขามเปียกรสเปรี้ยว ๑๐-๒๐ ฝัก จิ้มเกลือรับประทาน แล้วดื่มน้ำตามมาก ๆ หรือดื่มน้ำคั้นใส่เกลือเล็กน้อยดื่มเป็นน้ำมะขาม

ขี้เหล็ก

ใบอ่อนขี้เหล็ก

ดอกขี้เหล็ก

ชื่อพื้นเมือง : ขี้เหล็ก (ไทย) อังกัย (เขมร) งัยบัว, คัลเคล็ก (กฺวย) ขี้เหล็ก (ลาว)

ชื่อวิทยาศาสตร์ : *Cassia siamea* Britt.

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์ : เป็นไม้ยืนต้นขนาดกลางถึงขนาดใหญ่ สูงประมาณ ๘-๑๕ เมตร มีลักษณะเป็นพุ่มใหญ่ แน่นหนา ใบเป็นใบประกอบแบบขนนก เรียงสลับ รูปทรงรียาว โคนใบมนปลายใบเรียวแหลม ใบอ่อนสีน้ำตาลอมเขียว ใบแก่จัดสีเขียวอมเทา ดอกสีเหลืองออกเป็นช่อใหญ่ตามปลายกิ่ง กลีบดอกและกลีบรองขนาดเท่ากัน ผลเป็นฝักรูปรางแบนหนาสีน้ำตาลคล้ำ เมล็ดมี ๒ แฉก

ส่วนที่ใช้ : ใบอ่อน ดอก

สรรพคุณ : ใบมีสารแอนทราควิโนน (Antraquinone) มีฤทธิ์เป็นยาระบาย

วิธีใช้ : ใช้ใบขี้เหล็ก ๔-๕ กำมือ ต้มเอาน้ำดื่มก่อนอาหาร หรือเวลามีอาการท้องผูก

ข้อควรระวัง : ๑. ห้ามใช้เป็นประจำหรือบ่อยเกินไป

๒. ห้ามดื่มเครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์ก่อนหรือหลังรับประทานยา ๒ ชั่วโมง

๓. ห้ามใช้ในสตรีที่กำลังตั้งครรภ์แก่และผู้ป่วยที่เป็นโรคความดันโลหิตสูง โรคตับอักเสบ ดีซ่าน

สมุนไพรรักษาอาการท้องเสีย กล้วยน้ำว้า

ผลกล้วยน้ำว้าดิบ

ผลกล้วยน้ำว้าสุก

ชื่อพื้นเมือง : กล้วยน้ำว้า (ไทย) เจ็ย (เขมร) ไปลเปรี๊ยด (ญาย)
ก้วย (ลาว)

ชื่อวิทยาศาสตร์ : *Musa sapientum* Linn.

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์ : เป็นไม้ล้มลุก ลำต้นเกิดจากกาบหุ้มซ้อนกัน ใบเป็นใบเดี่ยว ก้านใบยาว แผ่นใบกว้าง เส้นขอบใบขนานกัน ปลายใบมน มีติ่ง ผิวใบเรียบลื่น ใบสีเขียว ด้านล่างมีไขนวลหรือแป้งปกคลุม เส้นและขอบใบเรียบ ขนาดและความยาวของใบขึ้นอยู่กับแต่ละพันธุ์ ดอกห้อยลงมา มีกาบหุ้มสีแดงเป็นรูปกลมรี ช่อดอกเมื่อเจริญขึ้นจะกลายเป็นผล แต่ละผลรวมกันเรียกว่าหวี หลาย ๆ หวีรวมกันเป็นเครือ ปลายเครือมีหัวปลี ซึ่งมีลักษณะคล้ายกับดอกกล้วย ขนาดและสีของผลกล้วยแตกต่างกันตามชนิดของแต่ละพันธุ์ เช่น สีเขียว สีเหลือง และสีแดง เมล็ดขรุขระ เปลือกหุ้มเมล็ดสีดำ หนาและเหนียว เนื้อในเมล็ดสีขาว

ส่วนที่ใช้ : ผลกล้วยดิบ หรือผลห่าม

สรรพคุณ : กล้วยดิบมีสารกลุ่มแทนนิน ใช้แก้ท้องเสียที่ไม่รุนแรงมาก และรักษาแผลในกระเพาะอาหาร สำหรับกล้วยที่เพิ่งเริ่มสุกเปลือกยังมีสีเขียวอยู่บ้างจะเป็นทั้งยาและอาหารที่ดีมากสำหรับคนท้องเสีย และยังช่วยหล่อลื่นลำไส้ เพิ่มกากเวลาถ่าย ในขณะที่กล้วยสุกจะมีฤทธิ์ช่วยระบาย เหมาะสำหรับคนที่มีอาการท้องผูก แต่ต้องรับประทานเป็นประจำวันละ ๕-๖ ลูก ติดต่อกันอย่างน้อย ๗ วัน จึงจะเห็นผล

วิธีใช้ : รับประทานผลดิบสดครั้งละครึ่งถึงหนึ่งผล หรืออาจใช้ ผลดิบหั่นบาง ๆ ตากแห้ง บดเป็นผงชงน้ำดื่ม ใช้ผงยาเท่ากับครึ่งถึงหนึ่งผล อาจมีอาการท้องอืดหลังรับประทานกล้วยดิบ แก้ได้โดยดื่มน้ำต้มขิงหรือสมุนไพรรักษาอาการท้องเสียอื่น ๆ

-๗-

ทับทิม

ต้นทับทิม

ผลทับทิม

ชื่อพื้นเมือง : ทับทิม (ไทย) กะติม (เขมร) ต้อกกะติม, ทับทิม (กฺุย) บักทับทิม (ลาว)

ชื่อวิทยาศาสตร์ : *Punica granatum* L.

ลักษณะทาง

พฤกษศาสตร์ : ไม้ยืนต้นหรือพุ่มขนาดกลาง สูง ๒-๕ เมตร เปลือกกลาด้านเป็นสีเทา กิ่งและยอดอ่อนเป็นเหลี่ยม มีหนามแหลม ใบเป็นใบเดี่ยวรูปหอกกลับปลายแหลม โคนใบสอบ ส่วนที่ค่อนข้างยาวปลายใบกว้าง ขอบเรียบ ผิวใบหนาและเป็นมัน ใบอ่อนมีสีแดง ดอกออกเป็นช่อหรือเดี่ยว กลีบดอกสีส้มแดง ผลมีรูปทรงกลม ขนาด ๕-๑๒ ซม. เปลือกผลหนา ผิวเรียบเกลี้ยงเป็นมัน เมื่อสุกมีสีเหลืองปนน้ำตาลและมีสีแดงฉาบบาง ๆ เป็นตอน ๆ ผลแก่จะแตกอ้า เห็นภายในมีเมล็ดจำนวนมาก และมีเนื้อสีชมพูอ่อน โปรงแสง มีรสเปรี้ยวอมหวาน ห่อหุ้มเมล็ดไว้ เมล็ดรูปร่างเป็นเหลี่ยมมน ๆ อัดกันแน่นเต็มผล เมล็ดมีทั้งชนิดสีแดง ชมพู และสีเหลืองซีด โดยออกดอกและติดผลราวเดือนมีนาคม ถึงพฤษภาคม

ส่วนที่ใช้ : เปลือกผลแห้ง

สรรพคุณ : เปลือกผล ต้านมะเร็ง สมานแผล แก้บิด แก้ท้องร่วง

วิธีใช้ : ใช้เปลือกผลแห้งประมาณหนึ่งในสี่ของผลต้มกับน้ำปูนใสแล้วดื่มแต่ส่วนน้ำที่ต้ม หรือใช้ครั้งละ ๓-๕ กรัม (๑ กามือ) ต้มน้ำดื่ม วันละ ๒ ครั้ง เช้าและเย็น

-๘-
ฝรั่ง

ผลอ่อนฝรั่ง

ชื่อพื้นเมือง : ฝรั่ง (ไทย) ละปืด (เขมร) สะเตีย, สะตา (กวย) บักสีดา (ลาว)

ชื่อวิทยาศาสตร์ : *Psidium guajava* L.

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์ : ไม้ยืนต้น สูง ๓-๑๐ เมตร เปลือกต้นเรียบ ใบเดี่ยวออกเรียงตรงข้าม เป็นรูปวงรีหรือรูปวงรีแกมขอบขนาน ดอกเป็นดอกเดี่ยวหรือเป็นช่อ ออกที่ซอกใบ กลีบดอกมีสีขาว ร่วงง่าย เกสรตัวผู้มีจำนวนมาก ผลเป็นผลสด เนื้อผลเป็นสีขาว มีเมล็ดจำนวนมาก รูปกลมแบน

ส่วนที่ใช้ : ใบแก่สด ผลอ่อน

สรรพคุณ : ใบ แก้ท้องเสีย ท้องร่วง ท้องเดิน (ที่ไม่ใช่บิดหรืออหิวาตกโรค) ระวังกลิ่นปาก ผลอ่อน แก้ท้องเสีย ท้องร่วง ท้องเดิน แก้บิดมูกเลือด เปลือก แก้ท้องเสีย ท้องร่วง ท้องเดิน

วิธีใช้ : ใช้ใบแก่ ๑๐-๑๕ ใบ ย่างไฟให้กรอบ ต้มน้ำดื่ม ๑ แก้ว เติมเกลือเล็กน้อย ดื่มต่างน้ำหรือใช้ผลดิบ ๑ ผล ผนกับ น้ำปูนใสดื่ม

สมุนไพรพื้นบ้านที่ใช้รักษาอาการไอ ระคายคอกจากเสมหะ
มะนาว

ต้นมะนาว

ชื่อพื้นเมือง : มะนาว (ไทย) โกร๊ยขมัวร์ (เขมร) โกร๊ย (กวย)

บักนาว (ลาว)

ชื่อวิทยาศาสตร์ : *Citrus aurantifolia* Swing

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์ : เป็นไม้พุ่ม สูงประมาณ ๒-๓ เมตร ผิวเปลือก ลาต้นเรียบเกลี้ยง กิ่งอ่อนมีหนามแหลม ตามซอกใบ ใบเรียงสลับรูปไข่ ปลายค่อนข้างแหลม ริมขอบใบหยัก ดอกเดี่ยวสีขาวเป็นช่อสั้น ๆ ออกตามซอกใบและปลายกิ่ง มีกลิ่นหอม ผลกลมสีเขียวเกลี้ยงเป็นมัน ผลอ่อนมีสีเขียวเข้ม เมื่อแก่จะเป็นสีเหลือง ภายในผลมีถุงน้ำรูปร่างรี รสเปรี้ยว]

ส่วนที่ใช้ : เปลือก น้ำของลูกมะนาว

สรรพคุณ : กรดในน้ำมะนาวกระตุ้นให้มีการหลั่งน้ำลาย ทำให้ชุ่มคอลดอาการไอได้

วิธีใช้ : ใช้ผลสดคั้นน้ำจะได้น้ำมะนาวเข้มข้น และใส่เกลือเล็กน้อย จิบบ่อย ๆ หรือทำเป็นน้ำมะนาวใส่เกลือและน้ำตาลดื่มบ่อย ๆ

สมุนไพรพื้นบ้านที่ใช้รักษาอาการขัดเบาหรือขับปัสสาวะ
กระเจี๊ยบแดง

ต้นกระเจี๊ยบแดง

ชื่อพื้นเมือง : กระเจี๊ยบแดง (ไทย) ชิงกริ่ง (เขมร) คัลกะเจี๊ยบ (กฺุย) กระเจี๊ยบ (ลาว)

ชื่อวิทยาศาสตร์ : *Hibiscus sabdariffa* Linn.

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์ : เป็นพืชล้มลุกทรงพุ่ม สูงประมาณ ๑-๒ เมตร ลำต้นตั้งตรง ผิวเรียบ สีแดงอมม่วง กิ่งก้านสีม่วงแดง ใบเป็นใบเดี่ยวรูปรีแหลม ขอบใบเรียบเป็นมัน บ้างก็มีหยักเว้าลึก ๓-๕ หยัก ขนาดใบกว้างและยาวใกล้เคียงกัน ดอกเดี่ยวออกที่ซอกใบ กลีบดอกสีชมพูหรือเหลือง กลางดอกเป็นสีแดงเลือดนก เมื่อแก่เต็มที่จะกลีบเลี้ยงจะติดกัน ผลรูปรางรี ปลายผลยาวแหลม มีกลีบเลี้ยงสีแดงห่อหุ้ม ภายในผลมีเมล็ดสีดำเป็นจำนวนมาก

ส่วนที่ใช้ : กลีบเลี้ยง กลีบรองดอก

สรรพคุณ : กระเจี๊ยบแดงมีรสเปรี้ยว เนื่องจากกระเจี๊ยบแดงมีสาร ต่าง ๆ หลายชนิด ด้วยเหตุนี้จึงทำให้กระเจี๊ยบแดงมีฤทธิ์ทางเภสัชวิทยาที่หลากหลาย เช่น ฤทธิ์ขับปัสสาวะ ฤทธิ์ลดความดันโลหิตในช่วงเวลาสั้น ๆ หรืออาจใช้ใบสดและกลีบเลี้ยงทั้งสดและแห้งของกระเจี๊ยบต้มดื่มแก้ไอ แก้ไข้ ลดไข้ ขับน้ำดี

วิธีใช้ : ใช้รักษาอาการขัดเบาโดยนำเอากลีบเลี้ยงหรือ กลีบรองดอกสีม่วงแดง ตากแห้งและบดเป็นผง ใช้ ครั้งละ ๑ ช้อนชา (หนัก ๓ กรัม) ชงกับน้ำเดือด ๑ ถ้วย (๒๕๐ มิลลิลิตร) ทิ้งไว้ ๕-๑๐ นาที รินเฉพาะน้ำสีแดงใส่ดื่มวันละ ๓ ครั้ง ติดต่อกันทุกวันจนกว่าอาการขัดเบาจะหายไป

สมุนไพรพื้นบ้านที่ใช้รักษาอาการขับปัสสาวะ ตะไคร้

ต้นตะไคร้

เหง้าตะไคร้

ชื่อพื้นเมือง : ตะไคร้ (ไทย) สะเลอะเกรีย (เขมร) ไคร, กะแวล (ญว) หัวชิงโค (ลาว)

ชื่อวิทยาศาสตร์ : *Cymbopogon citratus* (DC.) Stapf.

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์ : เป็นพืชล้มลุกจากพวกหญ้า มีอายุหลายปี ขึ้นเป็นกอ ลำต้นตั้งตรง มีข้อและปล้องสั้นแข็ง ส่วนลำต้นที่อ่อนจะมีใบเรียงซ้อนสลับกันหนาแน่น กาบใบเป็นแผ่นยาวโอบซ้อนกันจนแข็งใบเป็นใบเดี่ยว เรียวยาว ปลายใบเรียวแหลม ขอบใบคม มีขนเล็กน้อย ผิวใบทั้งสองด้านสาก ก้านใบสีเขียวหรือสีม่วงอ่อนแผ่นเป็นกาบ ดอกฟูสีขาว เป็นช่อกระจาย โดยช่อดอกย่อยจะมีก้านออกเป็นคู่ ๆ ในแต่ละคู่จะมีใบประดับรองรับ

ส่วนที่ใช้ : ลำต้น และเหง้าแก่สดหรือแห้ง

สรรพคุณ : ๑. ช่วยขับเหงื่อ ขับปัสสาวะ ลดความร้อนในร่างกาย

๒. ช่วยขับลม แก้อืดท้อง ท้องเฟ้อ ฤทธิ์ในการขับลม เป็นฤทธิ์ของน้ำมันหอมระเหยในต้น และใบตะไคร้

วิธีใช้ : ๑. ใช้ลำต้นบนดินและเหง้าสดประมาณ ๑ กำมือ (๔๐-๖๐ กรัม) ตัดเป็นท่อน ๆ ทูบพอแตก ใช้ชงน้ำดื่ม หรือใช้ประกอบอาหารรับประทาน ต้มกับน้ำดื่มวันละ ๓ ครั้ง ครั้งละ ๑ ถ้วยชา (๗๕ มล.) ก่อนอาหารหรือใช้เหง้าแก่ที่อยู่ใต้ดิน ผานเป็นแว่นบาง ๆ คั่วไฟอ่อน ๆ พอเหลืองขงเป็นยาต้มวันละ ๓ ครั้ง ครั้งละ ๑ ถ้วยชา (๗๕ มล.) พอปัสสาวะสะดวกแล้วจึงหยุดยา

๒. ใช้ลำต้นบนดินและเหง้าแก่สดประมาณ ๑ กำมือ (๔๐-๖๐ กรัม) ตัดเป็นท่อน ๆ ทูบพอแตก ใช้ชงน้ำดื่มหรือใช้ประกอบอาหารรับประทาน

สมุนไพรพื้นบ้านที่ใช้รักษาอาการริดสีดวงทวารหนัก

เพชรสังฆาต

ต้นเพชรสังฆาต

ชื่อพื้นเมือง : เพชรสังฆาต (ไทย) บาร์ฮอรุง (เขมร) คัลฆวลหยัก (กูย) เพชรสังฆาต (ลาว)

ชื่อวิทยาศาสตร์ : *Cissus quadrangularis* L.

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์ : ไม้เถา เถาอ่อนสีเขียวเป็นสี่เหลี่ยม เป็นข้อต่อกันมีมือสำหรับเกาะยึดออกทางข้อต่อตรงข้ามใบ ใบ เป็นใบเดี่ยวออกเรียงสลับตามข้อต้น รูปสามเหลี่ยม ปลายใบมน โคนใบเว้า ขอบใบหยักมนต่างๆ แผ่นใบเรียบสีเขียวเป็นมัน ก้านใบยาว ๒-๓ ซม. ดอกออกเป็นช่อตามข้อต้นตรงข้ามกับใบ ดอกสีเขียวอ่อน กลีบดอกมี ๔ กลีบ โคนด้านด้านนอกมีสีแดง ด้านในสีเขียวอ่อน เมื่อบานเต็มทีดอกจะงอแงไปด้านล่าง เกสรเพศผู้มี ๔ อัน ผลรูปทรงกลม ผิวเรียบเป็นมัน ผลอ่อนสีเขียว สุกสีแดงเข้มเกือบดำ เมล็ดกลม สีน้ำตาล มี ๑ เมล็ด

ส่วนที่ใช้ : ต้นสด

สรรพคุณ : มีฤทธิ์เป็นยาระบายอ่อน ๆ ช่วยย่อยอาหาร ขับลมในลำไส้

วิธีใช้ : ๑. ต้นสด คั้นเอาแต่น้ำ ใช้เป็นยารักษาโรคลักปิดลักเปิด และมีอาการประจำเดือนมาไม่ปกติ และรักษาโรคริดสีดวงทวาร

๒. ใช้ต้นสดครั้งละ ๒-๓ องคุลี (หนึ่งช้อนนิ้วกลาง) เป็นเวลา ๑๐-๑๔ วันติดต่อกัน โดยหั่นบาง ๆ ใช้เนื้อมะขามเปียกหรือเนื้อกล้วยสุกหุ้ม กลืนทั้งหมด

สมุนไพรพื้นบ้านที่ใช้รักษาแผลไฟไหม้ น้ำร้อนลวก
ว่านหางจระเข้

ต้นว่านหางจระเข้

วุ้นจากใบว่านหางจระเข้

ชื่อพื้นเมือง : ว่านหางจระเข้ (ไทย) ว่านหางจระเข้ (เขมร) ซอยปรีว (กฺุย) ว่านหางจระเข้ (ลาว)

ชื่อวิทยาศาสตร์ : *Aloe vera* (Linn.) Burm. f.

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์ : ไม้ล้มลุก มีข้อและปล้องสั้น ใบเดี่ยว ออกเรียงเวียนรอบต้น โคนใบใหญ่ ปลายใบแหลม ขอบใบมีหนามแหลม แผ่นใบหนาอวบน้ำมาก ช่างในเป็นวุ้นใส น้ำยางสีน้ำตาลอมเหลือง ดอกเป็นช่อแตกออกที่ปลายยอด โคนดอกย่อยเชื่อมติดกันเป็นหลอด ปลายกลีบดอกแยกเป็น ๖ แฉก สีส้มแกมเหลือง ผลเป็นผลแห้ง แตกได้

ส่วนที่ใช้ : วุ้นจากใบ

สรรพคุณ : ใช้รักษาแผลไฟไหม้ น้ำร้อนลวก แผลไหม้เกรียมจากแสงแดดและการฉายรังสี สารสำคัญมีฤทธิ์ลดการอักเสบและเพิ่มการเจริญทดแทนของเนื้อเยื่อบริเวณที่เป็นแผล แต่มีข้อเสียคือ สลายตัวได้ง่ายเมื่อถูกความร้อน ไม่ควรทิ้งวุ้นสดไว้เกิน ๒๔ ชั่วโมง

วิธีใช้ : ให้เลือกใบล่างสุดของต้นมาใช้ก่อน ล้างน้ำให้สะอาดปอกเปลือกสีเขียวและล้างน้ำยางสีเหลืองออกให้หมด เพราะอาจระคายเคืองผิวหนัง และทำให้มีอาการแพ้ได้ ผานเป็นแผ่นบางปิดแผล หรือชูดเอาวุ้นใสที่แผลแล้วใช้ผ้าพันแผลที่สะอาดพันทับ เปลี่ยนวุ้นใหม่ วันละ ๒ ครั้งเช้า-เย็นจนกว่าแผลจะหาย

บัวบก

ต้นบัวบก

ใบบัวบก

ชื่อพื้นเมือง : บัวบก (ไทย) น็อก (เขมร) น็อก (ญูย) ผักหนอก (ลาว)

ชื่อวิทยาศาสตร์ : *Centella asiatica* (Linn.) Urban.

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์ : เป็นพืชล้มลุก ตระกูลเดียวกับผักชีและขึ้นฉ่าย มีลักษณะคล้ายบัว ขึ้นรวมกันเป็นกอติดดิน มีลำต้นเลื้อยไปตามดินเรียกว่า “ไหล” ใบและรากจะออกตามข้อ ใบเป็นใบเดี่ยว รูปร่างคล้ายไตหรือเป็นรูปกลม ขอบใบหยักมีรอยเว้าลึกที่ฐานใบ ผิดใบด้านบนเรียบ ด้านล่างมีขนสั้น ๆ ก้านใบยาว แต่ละดอกมีกลีบดอกสีม่วงเข้ม ๕ กลีบ ผลมีเปลือกแข็งสีเขียวหรือม่วง เมล็ดมีขนาดเล็กสีดำ

ส่วนที่ใช้ : ต้น ใบสด

สรรพคุณ : ช่วยสมานแผลและเร่งการสร้างเนื้อเยื่อ ระวังการเจริญเติบโตของเชื้อแบคทีเรียที่ทำให้เกิดหนองและลด การอักเสบ

วิธีใช้ : ใช้ใบสดปริมาณพอเหมาะกับขนาดของแผล ล้างให้สะอาด ตากแดดให้แห้ง นำมาบดเป็นผงไฟไหม้ น้ำร้อนลวก ใช้กากพอกด้วยก็ได้

ตำลึง

ต้นตำลึงตัวผู้ ต้นตำลึงตัวเมีย

ชื่อพื้นเมือง : ตำลึง (ไทย) บาย์ (เขมร) พักมลิน (กฺุย) บักตานิน (ลาว)

ชื่อวิทยาศาสตร์ : *Coccinia grandis* (L.) Voigt

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์ : เป็นไม้เถาเลื้อย ตระกูลเดียวกับบวบ น้ำเต้า และแตงกวา เถามีลักษณะกลมสีเขียว ตามข้อมีหนวดเอาไว้ยึดเกาะหลักหรือต้นไม้อื่น ใบเป็นใบเดี่ยวออกแบบสลับมีสีเขียว ผิวเรียบไม่มีขน รูปร่างคล้าย ๕ เหลี่ยม ขอบใบเว้าลึกเป็นแฉก ดอกเดี่ยวสีขาว มีเกสรสีเหลืองอ่อนอยู่ด้านใน ลักษณะคล้ายรูปประฆัง ปลายแผ่กว้าง เป็น ๕ กลีบ ดอกออกตรงซอกใบ ดอกตำลึงจะแยกเพศกันอยู่คนละต้น กลีบดอกสีเขียว ถ้าใบจกมากเป็นเพศผู้ ปลายดอกแยกออกเป็น ๕ แฉก โคนติดกันเป็นกรวย เกสรตัวผู้มี ๓ อัน เกสรตัวเมียมี ๑ อัน ผลรูปทรงกลมรีคล้ายผล แตงแต่ขนาดเล็กกว่า ผลดิบสีเขียวประสีขาว เมื่อสุกมีสีแดง

ส่วนที่ใช้ : ใบสด

สรรพคุณ : ตำลึงเป็นผักที่มีวิตามินเอ สูงมาก รองมาจากใบยอ แมงลัก และโหระพา มีวิตามินซี สูงกว่ามะนาว และมี วิตามินบี ๓ ช่วยบำรุงผิวหนัง มีธาตุเหล็ก ช่วยบำรุงเลือด เป็นต้น นอกจากนี้ตำลึงยังช่วยระบาย และมีกากใยสูง สำหรับใบตำลึงถ้านำไปใบสดมาจะถอนพิษหามู๋ แก้กั๊บตา ตาฝ้า ตาแดง ตาแฉะ ใช้เป็นยาเย็นดับพิษร้อนก็ได้

วิธีใช้ : เอาใบสด ๑ กำมือ ล้างให้สะอาด ต้มให้ละเอียดผสมน้ำเล็กน้อย แล้วคั้นน้ำจากใบเอามาทาบริเวณที่มีอาการ พอน้ำแห้งแล้วทาซ้ำบ่อย ๆ จนกว่าจะหาย

ข้อควรระวัง : อย่าให้น้ำคั้นเปราะเปื้อนเสื้อผ้าเพราะสีจะติดนาน

สมุนไพรพื้นบ้านที่ใช้รักษาอาการไข้ ย่านาง

ย่านาง

ชื่อพื้นเมือง : ย่านาง (ไทย) เวือระระเยียว (เขมร) เยียวทะหวิง (กูย)
ย่านาง (ลาว)

ชื่อวิทยาศาสตร์ : *Tiliacora triandra* Diels

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์ : เป็นไม้เถาเลื้อย เถามีสีเขียวสด อวบน้ำ ลำต้นเล็กเรียว แยกเป็นต้นตัวผู้และตัวเมีย กิ่งอ่อนมีขนปกคลุม เมื่อแก่ผิวค่อนข้างเรียบ รากมีขนาดใหญ่ ใบเป็นใบเดี่ยวคล้ายรูปไข่หรือรูปไข่ขอบขนาน ออกติดกับลำต้นแบบสลับ ฐานใบมน ขอบใบเรียบ ก้านใบยาว ดอกออกที่โคนก้านใบเป็นช่อยาว ในหนึ่งช่อมีดอกขนาดเล็ก สีเหลืองประมาณ ๓-๕ ดอก แยกเพศอยู่คนละต้น ไม่มีกลิ่นดอก ผลกลมรีเล็ก สีเขียว เมื่อแก่จะเป็นสีเหลืองอมแดง และกลายเป็นสีดำในที่สุด

ส่วนที่ใช้ : ใบ และราก

สรรพคุณ : ย่านางถือว่าเป็นยาเย็นมีสรรพคุณแก้ไข้ ถอนพิษ ผิดสาแดง พิษอื่น ๆ แก้เมาธเมาเรือ แก้เมาสุรา

ใบ มีรสจืดขม รับประทานถอนพิษ แก้ไข้ ใช้รากสด ใช้พิษ ใช้เชื่องซึม ใช้หัว ใช้พิษ ปวดหัวตัวร้อน อีสุกอีใส หัด เป็นยากวาดคอก แก้ไข้ฝีดาษ ใช้ตาแดง

ราก มีรสจืดหรือรสจืดขม แก้ไข้ ใช้รากสด ใช้กลับ ใช้พิษ ใช้ป่าเรื้อรัง ใช้ทับระดู แก้พิษเมาเบื่อ แก้เมาสุรา ถอนพิษ ผิดสาแดง นามาต้มรับประทานเป็นยาแก้อีสุกอีใส ตุ่มผื่น ชับพิษต่าง ๆ แก้ท้องผูก ปรงยา บารุงหัวใจ บารุงธาตุ แก้พิษภายในให้ตกสิ้น แก้โรคหัวใจบวม แก้กาเดา แก้ลม แก้ไข้จับสั่น แก้เมาสุรา

วิธีใช้ : ใบย่านางแห้งตากเป็นผงผสมเป็นยาเขียวใช้แก้ไข้ รากเป็นยาแก้ไข้ โดยนารากแห้งประมาณ ๑ กำมือ ต้มกับน้ำ ๒ แก้วครึ่งเคี่ยวให้เหลือ ๒ แก้ว ใช้ดื่มครั้งละครึ่งแก้ว วันละ ๓ เวลา ก่อนอาหาร ใช้กับใช้ได้ทุกชนิด เช่น ใช้พิษ ใช้เหนือ ใช้หัว เช่น หัด อีสุกอีใส

ฐานข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่น

กองการศึกษา เทศบาลตำบลท่าพระ
อำเภอเมืองขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น

ฐานข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่น

โดย

เทศบาลตำบลท่าพระ

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ มาตรา ๕๗ รัฐต้อง (๑) อนุรักษ์ พื้นฟู และ ส่งเสริม ภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปะ วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมและจารีตประเพณีอันดีงามของท้องถิ่นและของชาติ และจัดให้มี พื้นที่สาธารณะสำหรับกิจกรรมที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งส่งเสริมและสนับสนุนให้ประชาชน ชุมชน และ องค์กรปกครอง ส่วนท้องถิ่น ได้ใช้สิทธิและมีส่วนร่วมในการดำเนินการ

ภูมิปัญญาไทยมีความสำคัญอย่างยิ่ง ช่วยสร้างชาติให้เป็นปึกแผ่นมั่นคง สร้างความภาคภูมิใจและศักดิ์ศรี เกียรติภูมิ แก่คนไทย สามารถประยุกต์หลักธรรมคำสอนทางศาสนาเข้ากับชีวิตได้อย่างเหมาะสมสร้างความสมดุล ระหว่างคนกับสังคม และธรรมชาติได้อย่างยั่งยืน ช่วยเปลี่ยนแปลงปรับปรุงวิถีชีวิตของคนไทยให้เหมาะสมตามยุค

กองการศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม เทศบาลตำบลท่าพระได้เล็งเห็นความสำคัญของภูมิ ปัญญา ท้องถิ่น จึงได้จัดทำโครงการสำรวจข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่นปราชญ์ชาวบ้าน หรือปราชญ์ท้องถิ่นเพื่อให้ ข้อมูลภูมิปัญญา ท้องถิ่น ปราชญ์ชาวบ้าน หรือปราชญ์ท้องถิ่น เพื่อสืบสานและอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สำคัญ และมีประโยชน์ไว้ ไม่ให้สูญหายไปจากชุมชน และหวังว่าเป็นอย่างยิ่งว่าฐานข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่น ปราชญ์ ชาวบ้าน หรือปราชญ์ ท้องถิ่นฉบับนี้จะเป็นประโยชน์ต่อสาธารณชนในการศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่น ปราชญ์ ชาวบ้านหรือปราชญ์ท้องถิ่น ต่อไป

ประเภทของภูมิปัญญาท้องถิ่น

ภูมิปัญญาท้องถิ่น หมายถึงทุก สิ่งทุกอย่างที่ชาวบ้านคิดค้นขึ้น แล้วนำมาปรับปรุงแก้ไขพัฒนา แก้ปัญหา เป็นทั้งสติปัญญาและองค์ความรู้ทั้งหมดของชาวบ้าน ดังนั้น จึงมีความครอบคลุมเนื้อหาสาระและ แนวทางดำเนินชีวิตในวงกว้าง ภูมิปัญญาท้องถิ่นประกอบไปด้วยองค์ความรู้ในหลายวิชา ดังที่ สำนักงาน คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (๒๕๔๑) ได้จำแนกไว้รวม ๑๐ สาขา คือ

๑. สาขาเกษตรกรรม หมายถึง ความสามารถในการผสมผสานองค์ความรู้ทักษะ และเทคนิคด้าน การเกษตร กับเทคโนโลยี โดยการพัฒนาบนพื้นฐานคุณค่าดั้งเดิม ซึ่งคนสามารถพึ่งพาตนเองในสภาวะการณ์ต่างๆ ได้ เช่น การทำ การเกษตรแบบผสมผสาน การแก้ปัญหา การเกษตร เป็นต้น

๒. สาขาอุตสาหกรรมและหัตถกรรม (ด้านการผลิตและการบริโภค) หมายถึง การรู้จักประยุกต์ใช้ เทคโนโลยี สมัยใหม่ในการแปรรูปผลผลิต เพื่อชะลอการนำเข้าตลาด เพื่อแก้ปัญหาด้านการบริโภคอย่างปลอดภัย ประหยัด และเป็นธรรมอันเป็นกระบวนการให้ชุมชนท้องถิ่นสามารถพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจได้ ตลอดทั้งการผลิต และการจัด จำหน่ายผลผลิตทางหัตถกรรม เช่น การรวมกลุ่มของกลุ่มโรงงานยางพารา กลุ่มโรงสี กลุ่มหัตถกรรม เป็นต้น

๓. สาขาการแพทย์ไทย หมายถึง ความสามารถในการจัดการป้องกันและรักษาสุขภาพของคนในชุมชน โดย เน้นให้ชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองทางด้านสุขภาพและอนามัยได้

๔. สาขาการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม หมายถึง ความสามารถเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ทั้งอนุรักษ์ การพัฒนา และใช้ประโยชน์จากคุณค่าของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุลและยั่งยืน

๕. สาขากองทุนและธุรกิจชุมชน หมายถึงความสามารถในด้านบริหารจัดการด้านการสะสมและบริการกองทุนและธุรกิจในชุมชน ทั้งที่เป็นเงินตราและโภคทรัพย์เพื่อเสริมชีวิตความเป็นอยู่ของสมาชิกในชุมชน

๖. สาขาสวัสดิการ หมายถึง ความสามารถในการจัดสวัสดิการในการประกันคุณภาพชีวิตของคนให้เกิดความมั่นคงทางเศรษฐกิจ สังคม และ วัฒนธรรม

๗. สาขาศิลปกรรม หมายถึง ความสามารถในการผลิตผลงานทางด้านศิลปะสาขาต่างๆ เช่น จิตรกรรม ประติมากรรม วรรณกรรม ทศนศิลป์ คีตศิลป์ เป็นต้น

๘. สาขาจัดการ หมายถึง ความสามารถในการบริหารการจัดการดำเนินงานด้านต่างๆทั้งขององค์กรชุมชน องค์กรทางสังคมอื่นๆ ในสังคมไทย เช่น การจัดการองค์กรของกลุ่มแม่บ้านระบบผู้เฒ่าผู้แก่ในชุมชน เป็นต้น กรณีของการจัดการศึกษาเรียนรู้ นับได้ว่าเป็นภูมิปัญญาสาขาการจัดการที่มีความสำคัญ เพราะการจัดการศึกษาเรียนรู้ ดี หมายถึงกระบวนการเรียนรู้ พัฒนาและถ่ายทอดความรู้ภูมิปัญญาไทยที่มีประสิทธิผล

๙. สาขาภาษาและวรรณกรรม หมายถึง ความสามารถผลิตผลงานเกี่ยวกับด้านภาษา ทั้ง ภาษาถิ่น ภาษาโบราณ ภาษาไทย และการใช้ภาษา ตลอดทั้งด้านวรรณกรรมทุกประเภท

๑๐. สาขาศาสนาและประเพณี หมายถึง ความสามารถประยุกต์และปรับใช้หลักธรรมคำสอนทางศาสนา เชื้อและประเพณีดั้งเดิมที่มีคุณค่าให้เหมาะสมต่อการประพฤติปฏิบัติให้บังเกิดผลดีต่อบุคคลและสิ่งแวดล้อม เช่น การถ่ายทอดหลักศาสนา การบวชป่า การประยุกต์ ประเพณี บุญประเพณีข้าว เป็นต้น

ประเพณี/วัฒนธรรม ในเขตเทศบาลตำบลท่าพระ อำเภอเมืองขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น

ประเพณีวันสงกรานต์

สงกรานต์ หมายถึง การส่งท้ายปีเก่าต้อนรับปีใหม่ เดิมทีวันที่จัดสงกรานต์นั้นจะมีการคำนวณทางดาราศาสตร์ แต่ในปัจจุบันได้มีการกำหนดวันที่แน่นอน คือ ตั้งแต่ ๑๓ - ๑๕ เมษายน แต่เดิม วันขึ้นปีใหม่ไทย คือ วันเริ่มปีปฏิทินของไทยจนถึง พ.ศ. ๒๔๓๑ และได้มีการเปลี่ยนแปลงมาเป็นวันที่ ๑ เมษายน เป็นวันขึ้นปีใหม่จนถึง พ.ศ. ๒๔๘๓

ประเพณีวันเข้าพรรษา

เข้าพรรษาพักฝน" หมายถึง พระภิกษุสงฆ์ต้องอยู่ ประจำ ณ วัดใดวัดหนึ่งระหว่างฤดูฝนวันเข้าพรรษาเป็นวันที่พระสงฆ์เริ่มอยู่จำพรรษาตลอด ๓ เดือน ในฤดูฝน ตั้งแต่วันแรม ๑ ค่ำเดือน ๘ ของทุกปี เรียกว่า “ปุริพรรษา”

ประเพณีวันออกพรรษา

เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า วันปวารณา หรือวันมหาปวารณา คือ วันที่เปิดโอกาสให้เพื่อนพระภิกษุ ว่ากล่าว ตักเตือนกันได้ด้วยเมตตาจิต เมื่อได้เห็น ได้ฟัง หรือสงสัยในพฤติกรรมของกันและกัน

ประเพณีบุญมหากรฐิน

กรฐินมีกำหนดระยะเวลาถวาย จะถวายตลอดไปเหมือนผ้าชนิดอื่นมิได้ ระยะเวลาที่มีเพียง ๑ เดือน คือตั้งแต่ วันแรม ๑ ค่ำ เดือน ๑๑ ไปจนถึงวันขึ้น ๑๕ เดือน ๑๒ (วันเพ็ญเดือน ๑๒) ระยะเวลานี้เรียกว่า กรฐินกาล คือ เทศกาลทอดกรฐิน

แยกตามประเภทภูมิปัญญาท้องถิ่น ตำบลท่าพระ อำเภอเมืองขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น

ด้านการเกษตร

ที่	ชื่อของภูมิปัญญา	ชื่อเจ้าของภูมิปัญญา	ที่อยู่
๑	สมุนไพรไทย	นางคำมูล บุปผา	ม.๒๐ ต.ท่าพระ
๒	สมุนไพร	นางพัชราภรณ์ ศรีสนิท	ม.๑๘ ต.ท่าพระ
๓	เกษตรกรรม	นายสังคม เป้าดี	ต.ท่าพระ

ด้านกิจกรรม สิ่งประดิษฐ์ และการแปรรูปผลิตภัณฑ์

ที่	ชื่อของภูมิปัญญา	ชื่อเจ้าของภูมิปัญญา	ที่อยู่
๑	งานประดิษฐ์และการตกแต่งสถานที่	พระศุภกร สิทธิญาโณ	วัดเทพบูรณาราม ม.๒๐ ต.ท่าพระ
๒	การประดิษฐ์ (งานใบตอง)	พระพนิตร์ พิมพ์สิงห์	วัดศิริมงคล ม.๑ ต.ท่าพระ
๓	งานประดิษฐ์	นางสาวอามรรรัตน์ ศรีสร้อย	ห้องสมุดประชาชนเฉลิมพระเกียรติฯ จังหวัดขอนแก่น
๔	การประดิษฐ์ (งานใบตอง)	นางจันทจุฑา หล้ามะโฮง	ม.๒๐ ต.ท่าพระ
๕	การประดิษฐ์ (งานใบตอง)	นางลำพูน จันทะรัตน์	ม.๑๘ ต.ท่าพระ
๖	งานประดิษฐ์	นางบานเย็น ชรากาหมุด	กศน. อ.เมืองขอนแก่น
๗	งานประดิษฐ์	นางสาวณัฐยาห์ ศรีทองสิริ	กศน. อ.เมืองขอนแก่น

ด้านอาหาร เครื่องดื่ม สมุนไพรและยารักษาโรค

ที่	ชื่อของภูมิปัญญา	ชื่อเจ้าของภูมิปัญญา	ที่อยู่
๑	โภชนาการอาหาร/ขนม เบเกอรี่ และเครื่องดื่ม	บริษัท ซีพีแรม จำกัด (สาขาขอนแก่น)	ม.๖ ต.ท่าพระ
๒	โภชนาการอาหาร/ขนม เบเกอรี่ และเครื่องดื่ม	นางสาวทองคำ มีป่อง	ม.๒๐ ต.ท่าพระ
๓	โภชนาการอาหาร/ขนม เบเกอรี่ และเครื่องดื่ม	นางทองสุข ไทยใหม่	ต.ท่าพระ
๔	โภชนาการอาหาร/ขนม เบเกอรี่ และเครื่องดื่ม	นางเพลินพิศ ชาสำโรง	ต.ท่าพระ
๕	โภชนาการอาหาร/ขนม เบเกอรี่ และเครื่องดื่ม	นางสาวเสาวลักษณ์ ตะสอน	ต.ท่าพระ
๖	โภชนาการอาหาร/ขนม เบเกอรี่ และเครื่องดื่ม	นางจันทรา แก้วบุญเรือง	ต.ท่าพระ
๗	โภชนาการอาหาร/ขนม เบเกอรี่ และเครื่องดื่ม	นางฉวี นามโนรินทร์	ม.๑ ต.ท่าพระ
๘	โภชนาการอาหาร/ขนม เบเกอรี่ และเครื่องดื่ม	นางปรานี พานุสิทธิ์	ต.ท่าพระ
๙	โภชนาการอาหาร/ขนม เบเกอรี่ และเครื่องดื่ม	นางสาวศิรินาถ จาริขานนท์	ต.ท่าพระ
๑๐	โภชนาการอาหาร/ขนม เบเกอรี่ และเครื่องดื่ม	นางเอมอร ตาตินิจ	ม.๑๐ ต.ท่าพระ
๑๑	โภชนาการอาหาร/ขนม เบเกอรี่ และเครื่องดื่ม	นางสาวบุษบาพร บุญชม	ต.ท่าพระ
๑๒	โภชนาการอาหาร/ขนม เบเกอรี่ และเครื่องดื่ม	นางแถม บุญชม	ม.๒๐ ต.ท่าพระ

ด้านการแพทย์แผนไทย

ที่	ชื่อของภูมิปัญญา	ชื่อเจ้าของภูมิปัญญา	ที่อยู่
๑	การแพทย์แผนไทย	นางสาวหทัยรัตน์ วงศ์สุวรรณ	ม.๑๘ ต.ท่าพระ

ด้านศิลปกรรม

ที่	ชื่อของภูมิปัญญา	ชื่อเจ้าของภูมิปัญญา	ที่อยู่
๑	ศิลปกรรม	นางสาวพิมลพร พรหมปัญญา	ม.๑๘ ต.ท่าพระ
๒	ศิลปกรรม	นางสาวจวีร์ลักษณ์ วงษ์นุ	ต.ท่าพระ
๓	ศิลปกรรม	นางเพ็ญพิสุทธิ์ เกียรติอนุกุล	ต.ท่าพระ
๔	ศิลปกรรมการแสดง (สรภัญญะ, หมอลำ)	นางหนูใจ โฉนไธวงศ์	ม.๒๐ ต.ท่าพระ
๕	ศิลปกรรมการแสดง (บาสโลป)	นางสมภุ สุตี	ม.๒๐ ต.ท่าพระ
๖	ศิลปกรรมการแสดง (บาสโลป)	นางพรรณณี ทาทิ	ม.๑๘ ต.ท่าพระ
๗	ศิลปกรรมการแสดง (บาสโลป)	นางบุญโฮม พิมพิลา	ม.๗ ต.ท่าพระ
๘	ศิลปกรรมการแสดง (บาสโลป)	นางสุบัน เรืองสีริน	ม.๑๑ ต.ท่าพระ
๙	ศิลปกรรม (ตกแต่งทรงผม)	นางแพรวนภา วงศ์ทอง	ม.๖ ต.ท่าพระ
๑๐	ศิลปกรรม (ทักษะวิชาชีพการเสริมสวย)	นางสาวพินภักดิ์ ศรีแก้ว	ม.๖ ต.ท่าพระ

ด้านภาษาและวรรณกรรม

ที่	ชื่อของภูมิปัญญา	ชื่อเจ้าของภูมิปัญญา	ที่อยู่
๑	ภาษาและวรรณกรรม	พระราชประสิทธิ์คุณ ดร. (สุนันท์ สุภาจาโร)	วัดเทพบูรณาราม ม.๒๐ ต.ท่าพระ

ด้านศาสนา วัฒนธรรม

ที่	ชื่อของภูมิปัญญา	ชื่อเจ้าของภูมิปัญญา	ที่อยู่
๑	ปรัชญา ศาสนาและประเพณี	พระราชประสิทธิคุณ ดร. (สุนันท์ สุภาจาโร)	วัดเทพปฎนาราม ม.๒๐ ต.ท่าพระ
๒	ปรัชญา ศาสนาและประเพณี	พระมหาปพน กตสาโร,ผศ.ดร.	ต.ท่าพระ
๓	ปรัชญา ศาสนาและประเพณี	พระศุภกร สิทธิญาโณ	ต.ท่าพระ
๔	ปรัชญา ศาสนาและประเพณี	พระปลัดธนพล อินทปญโญ	ต.ท่าพระ
๕	ปรัชญา ศาสนาและประเพณี	พระครูปลัดไพโรจน์ สิริภทโท	ต.ท่าพระ
๖	ปรัชญา ศาสนาและประเพณี	พระสารัช ปภสสโร	ต.ท่าพระ
๗	พิธีกรรมทางศาสนา	นายสุบิน อ่อนบุญมา	ต.ท่าพระ
๘	พิธีกรรมทางศาสนา	นายสังคม เหง้าจำปา	ต.ท่าพระ
๙	พิธีกรรมทางศาสนา	นายนี้ สีกุดหล้า	ม.๒๐ ต.ท่าพระ

ฐานข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่น
ของเทศบาลตำบลท่าพระ

ที่	ชื่อ สกุล	สาขา	ที่อยู่/เบอร์โทรศัพท์
๑	พระราชประสงค์ิคุณ คร.	ภาษาและวรรณกรรม	วัดเทพสุวรรณาราม 11.๒๐ ต.ท่าพระ อ.เมือง จ.ขอนแก่น
๒	พระปลัดสุกษา อนิสโล	ปรัชญา ศาสนา และประเพณี	วัดเทพสุวรรณาราม 11.๒๐ ต.ท่าพระ อ.เมือง จ.ขอนแก่น
๓	พระศุภกร สิทธิญาโณ	งานประดิษฐ์และการตกแต่งสถานที่	วัดเทพสุวรรณาราม 11.๒๐ ต.ท่าพระ อ.เมือง จ.ขอนแก่น
๔	นายนิ สีกุศลธา	ปรัชญา ศาสนาและประเพณี	11.๒๐ ต.ท่าพระ อ.เมือง จ.ขอนแก่น ๐๘๔ ๒๒๗ ๗๕๐๓
๕	พระพิณิตร พิมพ์สิงห์	การประดิษฐ์ (งานใบตอง)	วัดศรีมงคล 11.๑ ต.ท่าพระ อ.เมือง จ.ขอนแก่น
๖	นางประพิณ ตะสอน	โภชนาการอาหาร	11.๑ ต.ท่าพระ อ.เมือง จ.ขอนแก่น
๗	นางสาวอามรรรัตน์ ศรีสร้อย	งานประดิษฐ์	ห้องสมุดประชาชน เฉลิมพระเกียรติฯ จังหวัดขอนแก่น
๘	นางอมอร คาศินิจ	โภชนาการอาหาร/ขนม/เบเกอรี่	๐๘๔ ๘๖๕๑๐๗ 11.๑๐ ต.ท่าพระ อ.เมือง จ.ขอนแก่น
๙	นางฉิมพ์จุฬา หล้ามะโฮง	การประดิษฐ์ (งานใบตอง)	๒๒ 11.๒๐ ต.ท่าพระ อ.เมือง จ.ขอนแก่น
๑๐	นางอำนาจ จันทะรัตน์	การประดิษฐ์ (งานใบตอง)	11.๑๘ ต.ท่าพระ อ.เมือง จ.ขอนแก่น
๑๑	นางบานเย็น ชวาทหตุ	งานประดิษฐ์	กชน.อ.เมืองขอนแก่น
๑๒	นายสมชาติ หินใต้	ศิลปะการต่อสู้	11.๖ ต.ท่าพระ อ.เมือง จ.ขอนแก่น
๑๓	นางฉวี นามโนรินทร์	โภชนาการอาหาร/ขนม	๐๘๘ ๐๕๖ ๘๐๓๐ 11.๑ ต.ท่าพระ อ.เมือง จ.ขอนแก่น
๑๔	นางพรพมา นิลมาย	โภชนาการอาหาร/ขนม	11.๑ ต.ท่าพระ อ.เมือง จ.ขอนแก่น
๑๕	นางสาวเสาวลักษณ์ ตะสอน	โภชนาการอาหาร/ขนม/เบเกอรี่	๐๖๑ ๐๗๗ ๗๐๑๙ 11.๑ ต.ท่าพระ อ.เมือง จ.ขอนแก่น
๑๖	นางสาวชอลิษา สิงห์ดี	โภชนาการอาหาร/ขนม/เบเกอรี่	๐๘๗ ๗๘๗๗๘๗๘, ๗๒ 11.๑๑ ต.ท่าพระ อ.เมือง จ.ขอนแก่น
๑๗	นางอนงค์ นามพรน	โภชนาการอาหาร/ขนม/เบเกอรี่	๐๖๕ ๓๓๕๕๓๕๖ 11.๑๘ ต.ท่าพระ อ.เมือง จ.ขอนแก่น
๑๘	นางบัวผิน ชนันเครื่อง	โภชนาการอาหาร/ขนม/เบเกอรี่	11.๒๐ ต.ท่าพระ อ.เมือง จ.ขอนแก่น
๑๙	บริษัท ซีพีแรม จำกัด	โภชนาการอาหาร/ขนม/เบเกอรี่	11.๖ ต.ท่าพระ อ.เมือง จ.ขอนแก่น
๒๐	นางสาวทองคำ มีป้อม	โภชนาการอาหาร/ขนม/เบเกอรี่	๐๖๔ ๖๐๖๕๓๕ 11.๒๐ ต.ท่าพระ อ.เมือง จ.ขอนแก่น
๒๑	นางสาวจรรยาพร พรมปัญญา	โภชนาการอาหาร/ขนม/เบเกอรี่	๐๖๑ ๐๗๗๗๗๗๗ 11.๑ ต.ท่าพระ อ.เมือง จ.ขอนแก่น
๒๒	นางคำมูล บุณผา	สมุนไพรไทย	11.๒๐ ต.ท่าพระ อ.เมือง จ.ขอนแก่น
๒๓	นางไล วรบุตร	โภชนาการอาหาร	11.๑๐ ต.ท่าพระ อ.เมือง จ.ขอนแก่น

ฐานข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่น
ของเทศบาลตำบลท่าพระ

ที่	ชื่อ สกุล	สาขา	ที่อยู่/เบอร์โทรศัพท์
๒๔	นางสาวเจียรนัย ลาดทองเมือง	โภชนาการอาหาร/ขนม/เบเกอรี่	หมู่บ้านวิเวกรวิวิ ม.๖ ต.ท่าพระ อ.เมือง จ.ขอนแก่น
๒๕	นางสาวพิมพ์ภัคดี ศรีแก้ว	ทักษะวิชาชีพ การเสริมสวย	๐๘๕ ๗๕๔ ๒๑๐๗ ม.๑ ต.ท่าพระ อ.เมือง จ.ขอนแก่น
๒๖	นางแถม บุญชม	โภชนาการอาหาร/ขนม/เบเกอรี่	ม.๒๐ ต.ท่าพระ อ.เมือง จ.ขอนแก่น
๒๗	นางบุหงา ประดิษฐ์จำ	โภชนาการอาหาร/ขนม/เบเกอรี่	ม.๑ ต.ท่าพระ อ.เมือง จ.ขอนแก่น
๒๘	นางอนุญ มิบ้อง	โภชนาการอาหาร/ขนม/เบเกอรี่	ม.๒๐ ต.ท่าพระ อ.เมือง จ.ขอนแก่น
๒๙	นางสาวพิมพ์พร พรมปัญญา	โภชนาการอาหาร/ขนม/เบเกอรี่	ม.๑ ต.ท่าพระ อ.เมือง จ.ขอนแก่น
๓๐	นางแพรวนภา วงศ์ทอง	การตกแต่งทรงผม	ม.๖ ต.ท่าพระ อ.เมือง จ.ขอนแก่น
๓๑	นางสมฤ สุตี	ศิลปกรรมการแสดง (บาสโลป)	๐๙๘ ๖๑๘๙๑๘๘๐ ม.๒๐ ต.ท่าพระ อ.เมือง จ.ขอนแก่น
๓๒	นางปาง แก้วคอนหัน	หัตถกรรม	ม.๗ ต.ท่าพระ อ.เมือง จ.ขอนแก่น
๓๓	นางบุญธรรม อ่อนไพชา	โภชนาการอาหาร/ขนม/เบเกอรี่	ม.๒๐ ต.ท่าพระ อ.เมือง จ.ขอนแก่น
๓๔	นางบุญโฮม พิมพ์ลา	ศิลปกรรมการแสดง (บาสโลป)	๖๒ ม.๗ ต.ท่าพระ อ.เมือง จ.ขอนแก่น
๓๕	นางพรระณี หาทิ	ศิลปกรรมการแสดง (บาสโลป)	ม.๑๘ ต.ท่าพระ อ.เมือง จ.ขอนแก่น
๓๖	นางสุบัน เรืองสีริน	ศิลปกรรมการแสดง (บาสโลป)	ม.๑๑ ต.ท่าพระ อ.เมือง จ.ขอนแก่น
๓๗	นางสาวชนกานต์ บ้องเรือ	ดนตรีและนาฏศิลป์	โรงเรียนเทศบาลท่าพระ ๗๒ ม.๒๐ ต.ท่าพระ อ.เมือง จ.ขอนแก่น
๓๘	นางสาวณัฐอรยาห์ ศรีทองอรสิริ	งานประดิษฐ์	กศน.อ.เมืองขอนแก่น จ.ขอนแก่น
๓๙	นางสาวทวิรัตน์ วงศ์สุวรรณ	การแพทย์แผนไทย	ม.๑๘ ต.ท่าพระ อ.เมือง จ.ขอนแก่น
๔๐	นางพัชรภรณ์ ศรีสนิท	สมุนไพร	ม.๑๘ ต.ท่าพระ อ.เมือง จ.ขอนแก่น
๔๑	นางหนูใจ โสนไร่สงค์	ศิลปกรรม	ม.๒๐ ต.ท่าพระ อ.เมือง จ.ขอนแก่น
๔๒	นายสังคม เบ้าตี	เกษตรกรรม	ต.ท่าพระ อ.เมือง จ.ขอนแก่น

